

به نام آنکه
به انسان فکرت آموخت

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

پژوهشکده زبان‌شناسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان پایان‌نامه:

بررسی مفهوم هسته در صورتهای اشتقاقی و تصریفی در زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر ایران کلباسی

استاد مشاور:

دکتر فریبا قطره

پژوهشگر:

صبا آفاشریف

مرداد ماه ۱۳۹۱

تقدیم به

استاد زندگی،

که هنر اندیشیدن و زندگی کردن را به من

که در من روح امید و سختکوشی را دمید

همسرم

به همراهی و صبر بی‌پایانش

تقدیر و سپاسگزاری

سپاس خدایی را سزااست که در گردش روزگار مرا در محفل و مکتب فرزادگانانی نشاناند که در اوج قله‌های علم و معرفت و اخلاق آشیانه ساخته‌اند. بهترین و صمیمانه‌ترین تقدیر و سپاسگزاری خود را در طبقی از اخلاص به پیشگاه آنان تقدیم می‌کنم و خود واقفم این کمترین کاری است که در برابر الطاف و مهربانی‌های آنها می‌توانم انجام دهم.

پیش از هر مطلبی یاد استاد فرزانه‌ام دکتر علی‌محمد حق‌شناس که توفیق تحصیل در خدمت ایشان برایم میسر گشت را گرامی می‌دارم.

کمال سپاس و قدردانی خود را از استاد گرانقدر خانم دکتر ایران کلباسی ابراز می‌دارم که در طول پایان‌نامه همچون دوران تحصیل از لطف طبع و حسن نظر و راهنمایی‌های این بزرگوار برخوردار بوده‌ام.

از استاد عزیزم خانم دکتر فریبا قطره که نقششان در این پایان‌نامه به حق بیش از استاد مشاور بود و با دقت، بردباری و تعهد کم‌نظیر خود سهم مهمی در انجام این پژوهش داشتند، صمیمانه سپاسگزارم و قدردان زحماتشان هستم.

مایه بسی افتخار و مباهات است که استاد ارجمند و گرانمایه خانم دکتر ویدا شقاقی، داوری این پژوهش را پذیرا شدند و بر من منت گذاشتند تا در کنار تمام مشغله‌های تحقیقی و فرهنگی خود، ارزشگزار شایسته این اثر باشند.

همچنین از استادانی که در طول دوره کارشناسی ارشد افتخار درک محضرشان را داشته‌ام و از علم و معرفتشان بهره‌جسته‌ام، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

مراتب سپاس و قدردانی خویش را نیز از کتابداران بزرگوار کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی اعلام می‌دارم که با صبوری و همکاری دلسوزانه و بی‌دریغ‌شان مرا مورد لطف قرار دادند.

از پدرم که همواره در زندگی الگو و حامی من بوده است و مادرم که روح تلاش و امید را در من پروانده است، سپاسگزارم و دستان پر مهرشان را به پاس سالها تلاش بی‌منت غرق بوسه می‌کنم.

در لحظه به لحظه انجام این پژوهش از پشتیبانی‌ها، همدلی‌ها و حمایت‌های فکری و علمی همسرم، امیرفرهنگ یوسفی، که وجود نازنینش همواره جانم را آرامش است بهره‌مند بوده‌ام و با تمام وجود سپاسگزار او هستم.

از دوستان و همکلاسی‌های عزیزم که افتخار آشنایی با آنها را داشته‌ام صمیمانه تشکر می‌کنم و برای آنها آینده روشنی در زمینه‌های علمی مورد علاقه‌شان آرزومندم. همچنین از دوست و همراه عزیز و نکته‌سنجم خانم سحر والایی که در انجام این پایان‌نامه با حسن‌نیت تمام ایده‌های ناب خود را هیچ‌گاه از من دریغ نکرد، صمیمانه تشکر می‌کنم.

برای تمام این عزیزان آرامش و سلامتی پویا از خداوند خواستارم.

چکیده

پژوهش حاضر به تعیین هسته در صورتهای اشتقاقی و تصریفی در زبان فارسی می‌پردازد. پژوهشهای مربوط به مفهوم هسته در صرف، در زبان فارسی، بیشتر در مورد واژه‌های مرکب صورت گرفته است، و در این زمینه زبان‌شناسان توجه کمتری به صورتهای اشتقاقی و تصریفی داشته‌اند. انتخاب موضوع، ضرورت مطالعه و بررسی در این زمینه را نشان می‌دهد. در این پژوهش نگارنده ابتدا وندهای اشتقاقی و تصریفی را از آثار صادقی (۱۳۷۰-۷۲)، قطره (۱۳۷۹ و ۱۳۸۶) و کلباسی (۱۳۹۱) انتخاب کرده و سپس به بررسی داده‌ها و مثالهای گردآوری شده از فرهنگ بزرگ سخن می‌پردازد تا از این طریق امکان هسته بودن وندهای اشتقاقی و تصریفی را بررسی کند. از این رهگذر نتایج حائز اهمیتی به دست آمد از جمله این که وندهای اشتقاقی‌ای که مقولهٔ نحوی پایه را تغییر می‌دهند هستهٔ نحوی، و وندهایی که معنا یا زیرطبقهٔ دستوری پایه را تغییر می‌دهند، هستهٔ معنایی محسوب می‌شوند. البته در برخی از صورتهای اشتقاقی که وند و پایه هر دو در معنای واژهٔ مشتق سهیم هستند نامشخص است. برخی موارد نیز یافت می‌شوند که در آنها بار معنایی واژهٔ مشتق فقط بر روی پایه است که در این صورت پایه هسته در نظر گرفته می‌شود. در این پایان‌نامه مفهوم جدیدی به نام هستهٔ کاربردی معرفی می‌شود. بدین معنی که وندهای اشتقاقی‌ای که مقولهٔ نحوی و معنایی پایه را تغییر نمی‌دهند اما کاربرد آن را تغییر داده و آن را برای حضور در بافت خاصی از کلام آماده می‌کنند، هستهٔ کاربردی محسوب می‌شوند. هسته در صورتهای اشتقاقی‌ای که از طریق وندافزایی غیر پایگانی ساخته می‌شوند از طریق قاعدهٔ راست‌هستگی ویلیامز (۱۹۸۱ الف: ۲۴۸) مشخص می‌شود. همچنین از بررسی صورتهای اشتقاقی‌ای که از طریق وندافزایی مضاعف ساخته می‌شوند به این نتیجه می‌رسیم که آخرین وندی که به پایه اضافه می‌شود، هستهٔ نحوی است. علاوه بر این نتایج، ذکر این نکته حائز اهمیت است که در زبان فارسی علاوه بر پسوندها، پیشوندها نیز مقولهٔ پایه را تغییر می‌دهند. در نهایت، در بخش صورتهای تصریفی مشخص می‌شود که وندهای تصریفی نمی‌توانند هسته باشند.

کلیدواژه‌ها: وند، تصریف، اشتقاق، وند تصریفی، وند اشتقاقی، هسته.

فهرست نشانه‌ها

مفهوم	نشانه
یا	/
واج نویسی	//
وجود مشخصهٔ معنایی، واجی یا	[]
انتخاب از میان بیش از یک گزینه	{ }
معادل فارسی واژه‌ها و اصطلاحات لاتین	، ’
نمونهٔ غیر دستوری	*
فعل	V
اسم	N
صفت	(A) adj
قید	adv
ریشه	r
وند	af
جمع	plur
شخص	pers
زمان گذشته	past

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
د	تقدیر و سپاسگزاری
و	چکیده
ز	فهرست نشانه‌ها

فصل اول: کلیات پژوهش

۲	۱-۱. مقدمه
۲	۱-۲. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
۳	۱-۳. پرسش‌های پژوهش
۳	۱-۴. فرضیه‌های پژوهش
۳	۱-۵. روش انجام پژوهش و قلمرو آن
۴	۱-۶. هدف پژوهش
۴	۱-۷. تعریف مفاهیم بنیادی
۴	۱-۷-۱. وند
۴	۱-۷-۲. تصریف و اشتقاق
۵	۱-۷-۳. وند تصریفی و اشتقاقی
۵	۱-۷-۴. هسته
۵	۱-۸. سازمان‌بندی و نظام پژوهش

فصل دوم: مطالعات پیشین

۸ ۱-۲. مقدمه
۸ ۲-۲. مطالعات پژوهشگران ایرانی و غیر ایرانی درباره تصریف و اشتقاق در زبان فارسی
۸ ۱-۲-۲. مطالعات پژوهشگران ایرانی
۹ ۱-۲-۲-۱. صمصامی (۱۳۴۶)
۹ ۲-۲-۲-۱. بهشتی (۱۳۵۵)
۱۰ ۲-۲-۱-۳. ناتل خانلری (۱۳۵۹)
۱۱ ۴-۱-۲-۲. صادقی (۷۲-۱۳۷۰)
۱۲ ۵-۱-۲-۲. کشانی (۱۳۷۱)
۱۳ ۶-۱-۲-۲. قطره (۱۳۷۹)
۱۴ ۲-۲-۱-۷. طباطبایی (۱۳۸۲)
۱۵ ۸-۱-۲-۲. خباز (۱۳۸۵)
۱۶ ۹-۱-۲-۲. شقاقی (۱۳۸۶)
۱۸ ۱۰-۱-۲-۲. رفیعی (۱۳۸۷)
۲۰ ۲-۲-۱-۱۱. افراشی (۱۳۸۸)
۲۱ ۲-۲-۱-۱۲. فرشیدورد (۱۳۸۸)
۲۳ ۲-۲-۱-۱۳. کلباسی (۱۳۹۱)
۲۴ ۲-۲-۲. مطالعات پژوهشگران غیر ایرانی
۲۴ ۲-۲-۲-۱. لازار (۱۹۵۷)
۲۵ ۲-۲-۲-۲. بویل (۱۹۶۶)
۲۶ ۲-۲-۲-۳. لمبتون (۱۹۶۶)

- ۳-۲. مطالعات پژوهشگران غیر ایرانی درباره تصریف و اشتقاق در زبانهای دیگر ۲۶
- ۲-۳-۱. سلکرک (۱۹۸۲) ۲۷
- ۲-۲-۳. متیوز (۱۹۹۱) ۲۸
- ۲-۳-۳. اندرسن (۱۹۹۲) ۲۹
- ۲-۳-۴. هسپلمت (۲۰۰۲) ۳۰
- ۲-۳-۵. بائر (۲۰۰۳) ۳۱
- ۲-۳-۶. ردفورد (۲۰۰۴) ۳۴
- ۲-۳-۷. کاتامبا و استونهام (۲۰۰۶) ۳۴
- ۲-۳-۸. لیبر (۲۰۰۸) ۳۶
- ۲-۳-۹. لیبر (۲۰۱۰) ۳۸
- ۲-۴. خلاصه ۴۰

فصل سوم: مبانی نظری

- ۳-۱. مقدمه ۴۲
- ۳-۲. تکواژ و انواع آن ۴۲
- ۳-۲-۱. تکواژ آزاد و تکواژ مقید ۴۳
- ۳-۲-۲. تکواژ دستوری و تکواژ واژگانی (قاموسی) ۴۳
- ۳-۲-۲-۱. ویژگی تکواژهای دستوری ۴۳
- ۳-۲-۲-۲. ویژگی تکواژهای قاموسی ۴۴
- ۳-۲-۳. وند ۴۴
- ۳-۲-۳-۱. وند اشتقاقی ۴۵
- ۳-۲-۳-۲. وند تصریفی ۴۵

۴۶ ریشه ۳-۲-۴
۴۷ ستاک ۳-۲-۵
۴۷ پایه ۳-۲-۶
۴۷ انواع کلمه از نظر ساخت ۳-۳
۴۷ کلمه ساده (بسیط) ۳-۳-۱
۴۸ کلمه مرکب ۳-۳-۲
۴۸ کلمه مشتق ۳-۳-۳
۴۸ صرف ۳-۴
۴۹ اشتقاق و تصریف ۳-۴-۱
۵۰ جایگاه تصریف و اشتقاق در دستور ۳-۴-۱-۱
۵۱ رویکردهای مختلف در مورد تصریف و اشتقاق ۳-۴-۱-۲
۵۳ هسته ۳-۵
۵۵ هسته نحوی و هسته معنایی ۳-۵-۱
۵۵ رابطه میان هسته نحوی و هسته معنایی ۳-۵-۲
۵۶ وندها در مقام هسته نحوی و معنایی ۳-۵-۳
۵۸ انگاره نظری سلکرک (۱۹۸۲) ۳-۶
۶۵ خلاصه ۳-۷

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶۷ مقدمه ۴-۱
۶۷ اشتقاق ۴-۲
۶۷ وندافزایی ۴-۲-۱

..... ۴-۲-۱-۱-۱	پسوندافزایی	۶۸
..... ۴-۲-۱-۱-۱-۱	پسوندهای پایهٔ غیر اشتقاقی	۶۹
..... ۴-۲-۱-۱-۱-۱	پسوندهای اسم‌ساز	۶۹
..... ۱-۱-۱-۴-۲-۱-۱	پسوندهای اسم‌ساز پایهٔ فعلی	۶۹
..... ۱-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۱	پایهٔ ستاک گذشته	۶۹
..... ۱-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۱	پایهٔ ستاک حال	۷۰
..... ۱-۱-۲-۴-۲-۱-۱	پسوندهای اسم‌ساز پایهٔ غیر فعلی	۷۲
..... ۴-۲-۱-۱-۱-۱-۲-۱	پایهٔ اسمی	۷۲
..... ۱-۱-۲-۲-۴-۲-۱-۱	پایهٔ صفتی	۸۰
..... ۴-۲-۱-۱-۱-۱-۲-۳	پایهٔ ضمیری	۸۱
..... ۴-۴-۲-۱-۱-۱-۱-۲	پایهٔ عددی	۸۲
..... ۴-۲-۱-۱-۱-۱-۲	پسوندهای صفت‌ساز	۸۲
..... ۱-۲-۱-۴-۲-۱-۱	پسوندهای صفت‌ساز پایهٔ فعلی	۸۳
..... ۲-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۱	پایهٔ ستاک گذشته	۸۳

..... پایهٔ ستاک حال ۲-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۱	۸۳
..... پایهٔ غیر فعلی ۱-۲-۲-۴-۲-۱-۱	۸۴
..... پایهٔ اسمی ۲-۲-۱-۴-۲-۱-۱-۱	۸۴
..... پایهٔ صفتی ۲-۲-۴-۲-۱-۱-۱-۲	۸۶
..... پایهٔ قیدی ۲-۳-۴-۲-۱-۱-۱-۲	۹۰
..... پایهٔ ضمیری ۲-۴-۴-۲-۱-۱-۱-۲	۹۰
..... پایهٔ عددی ۲-۵-۴-۲-۱-۱-۱-۲	۹۱
..... پایهٔ قیدساز ۴-۲-۱-۱-۱-۱-۳	۹۱
..... پایهٔ فعلی ۱-۳-۱-۴-۲-۱-۱	۹۱
..... پایهٔ ستاک حال ۳-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۱	۹۲
..... پایهٔ قیدساز غیر فعلی ۱-۳-۲-۴-۲-۱-۱	۹۲
..... پایهٔ اسمی ۳-۲-۱-۴-۲-۱-۱-۱	۹۲
..... پایهٔ صفتی ۳-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۱	۹۳

..... پایهٔ قیدی ۳-۲-۳-۴-۲-۱-۱-۱	۹۳
..... پیشوندافزایی ۴-۲-۱-۲	۹۳
..... پیشوندهای پایهٔ غیر اشتقاقی ۴-۲-۱-۲-۱	۹۴
..... پیشوندهای اسم‌ساز ۴-۲-۱-۲-۱-۱	۹۴
..... پیشوندهای اسم‌ساز پایهٔ فعلی ۱-۱-۱-۴-۲-۱-۲	۹۴
..... پایهٔ ستاک گذشته ۱-۱-۱-۴-۲-۱-۲-۱	۹۴
..... پایهٔ ستاک حال ۱-۱-۲-۴-۲-۱-۲-۱	۹۵
..... پیشوندهای اسم‌ساز پایهٔ غیر فعلی ۱-۱-۲-۴-۲-۱-۲	۹۶
..... پایهٔ اسمی ۱-۲-۱-۴-۲-۱-۲-۱	۹۶
..... پیشوندهای صفت‌ساز ۴-۲-۱-۲-۱-۲	۹۷
..... پیشوندهای صفت‌ساز پایهٔ فعلی ۱-۲-۱-۴-۲-۱-۲	۹۷
..... پایهٔ ستاک گذشته ۲-۱-۱-۴-۲-۱-۲-۱	۹۷
..... پایهٔ ستاک حال ۲-۱-۲-۴-۲-۱-۲-۱	۹۸
..... پیشوندهای صفت‌ساز پایهٔ غیر فعلی ۱-۲-۲-۴-۲-۱-۲	۹۸

..... پایهٔ اسمی ۲-۲-۱-۴-۲-۱-۲-۱	۹۹
..... پایهٔ صفتی ۲-۲-۲-۴-۲-۱-۲-۱	۹۹
..... پایهٔ قیدی ۲-۲-۳-۴-۲-۱-۲-۱	۱۰۰
..... پایهٔ ضمیری ۲-۲-۴-۴-۲-۱-۲-۱	۱۰۰
..... پیشوندهای قیدساز ۴-۲-۱-۲-۱-۳	۱۰۰
..... پایهٔ اسمی ۱-۳-۱-۴-۲-۱-۲	۱۰۰
..... پیشوندهای فعلساز ۴-۲-۱-۲-۱-۴	۱۰۱
..... پایهٔ فعلی ۱-۴-۱-۴-۲-۱-۲	۱۰۱
..... پسوندها و پیشوندهای پایهٔ اشتقاقی ۴-۲-۱-۱-۲	۱۰۳
..... وندافزایی غیر پایگانی ۴-۲-۱-۱-۲-۱	۱۰۴
..... وندهای اسم ساز ۲-۱-۱-۴-۲-۱-۱	۱۰۴
..... پایهٔ ستاک حال ۱-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۲	۱۰۴
..... پایهٔ اسمی ۱-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۲	۱۰۵
..... وندافزایی پایگانی ۴-۲-۱-۱-۲-۲	۱۰۶
..... افزایش پسوند به پایهٔ مشتق ۲-۲-۱-۴-۲-۱-۱	۱۰۷

۲-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۲	پسوندهای اسم‌ساز	۱۰۷
۲-۱-۱-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ اسمی	۱۰۷
۲-۱-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ صفتی	۱۱۰
۲-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پسوندهای صفت‌ساز	۱۱۰
۲-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ اسمی	۱۱۱
۲-۱-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ صفتی	۱۱۱
۲-۱-۳-۴-۲-۱-۱-۲	پسوندهای قیدساز	۱۱۲
۲-۱-۳-۱-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ قیدی	۱۱۲
۲-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۱	افزایش پیشوند به پایهٔ مشتق	۱۱۲
۲-۲-۱-۴-۲-۱-۱-۲	پیشوندهای اسم‌ساز	۱۱۳
۲-۲-۱-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ اسمی	۱۱۳
۲-۲-۱-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ صفتی	۱۱۴
۲-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پیشوندهای صفت‌ساز	۱۱۴
۲-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ اسمی	۱۱۴
۲-۲-۲-۲-۴-۲-۱-۱-۲	پایهٔ صفتی	۱۱۴

۴-۳	تصریف	۱۱۵
۴-۳-۱	پیشوندهای تصریفی	۱۱۶
۴-۳-۲	پسوندهای تصریفی	۱۱۶
۴-۳-۲-۱	پسوندهای پایهٔ فعلی	۱۱۷
۴-۳-۲-۲	پسوندهای پایهٔ غیرفعلی	۱۱۷
۴-۳-۲-۲-۱	پسوندهای پایهٔ اسمی	۱۱۷
۴-۳-۲-۲-۲	پسوندهای پایهٔ صفتی	۱۱۸
۴-۳-۲-۲-۳	پسوندهای پایهٔ قیدی	۱۱۸
۴-۴	خلاصه	۱۱۸

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه‌گیری

۵-۱	مقدمه	۱۲۱
۵-۲	یافته‌های پژوهش	۱۲۲
۵-۳	بررسی پرسشها و فرضیه‌ها	۱۲۴
۵-۴	پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده	۱۲۵
۵-۵	کاربردهای پژوهش	۱۲۶

کتابنامه

- ۱۲۸ الف) منابع فارسی
- ۱۳۱ ب) منابع انگلیسی

واژه‌نامه

- ۱۳۷ واژه‌نامه فارسی- انگلیسی
- ۱۴۴ واژه‌نامه انگلیسی- فارسی
- ۱۵۱ چکیده انگلیسی (abstract)

کلیات پژوهش

تا کنون پژوهش‌های فراوانی در زمینه صرف در زبان فارسی صورت گرفته ولی هنوز مواردی می‌توان یافت که بررسی بیشتر دربارهٔ آنها ضروری به نظر می‌رسد. تعیین هسته در صورتهای اشتقاقی و تصریفی یکی از این موارد است. هسته به عنوان یک مفهوم دستوری ابتدا در نحو مطرح شد، سپس وارد حوزهٔ صرف گردید. این مفهوم در حوزهٔ صرف ابتدا در مورد واژه‌های مرکب مطرح شد و مورد توجه زبان‌شناسان زیادی از جمله ویلیامز^۱ (۱۹۸۱) قرار گرفت. وی هستهٔ کلمهٔ مرکب را عنصر سمت راست (سازهٔ پایانی) آن می‌داند. سلکرک^۲ (۱۹۸۲) نیز این مفهوم را در مورد واژه‌های مشتق در زبان انگلیسی مطرح می‌کند. او بر این باور است که وند اشتقاقی می‌تواند هسته باشد. از آنجا که مطالعات مربوط به مفهوم هسته در صرف، در زبان فارسی بیشتر در مورد واژه‌های مرکب صورت گرفته است، لذا در پژوهش حاضر نگارنده به بررسی مفهوم هسته در واژه‌های دارای وند می‌پردازد و قابلیت وندها (چه اشتقاقی، چه تصریفی) را برای هسته بودن بررسی می‌کند. از آنجا که سلکرک (۱۹۸۲) مفهوم هسته را در مورد واژه‌های دارای وند در زبان انگلیسی به طور نسبتاً جامع بررسی کرده است لذا چارچوب نظری این پژوهش متأثر از دیدگاه سلکرک می‌باشد. وی بر این باور است که در صورتهای دارای وند، وندهای اشتقاقی می‌توانند در جایگاه هسته واقع شوند.

۲-۱- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

مفهوم هسته در نحو اهمیتی بنیادین دارد زیرا هسته در گروه‌های نحوی کل گروه را با خود "هم‌مقوله" می‌سازد و معنای گروه را تعیین می‌کند (طباطبایی، ۱۳۸۲) این مفهوم در صرف نیز مطرح است. در زبان فارسی پژوهش‌های اندکی در مورد مفهوم هسته در واژه‌های مرکب انجام شده است (خباز، ۱۳۸۵)؛ اما در مورد صورتهای اشتقاقی و تصریفی پژوهش جامعی در این زبان صورت نگرفته است. به نظر می‌رسد با بررسی هسته در صورتهای اشتقاقی و تصریفی زبان می‌توان به توصیفی یکپارچه از هسته در حوزهٔ صرف دست یافت. این پژوهش می‌تواند گامی در جهت دستیابی به شباهتهای مهم میان ترکیب و اشتقاق و تصریف باشد.

۳-۱- پرسش‌های پژوهش

^۱E. Williams

^۲E.O.Selkirk

پرسش ۱: در صورتهای اشتقاقی از میان ریشه و وند کدام یک می‌تواند هسته باشد؟

پرسش ۲: در صورتهای تصریفی از میان ستاک و وند کدام یک می‌تواند هسته باشد؟

۱-۴- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱: وندهای اشتقاقی که مقوله خود را به کل واژه تراوش می‌کنند، می‌توانند هسته صورت اشتقاقی باشند.

فرضیه ۲: در صورتهای تصریفی که وند تصریفی نقشی در تغییر مقوله ندارد، هسته عنصری به غیر از وند است.

۱-۵- روش انجام پژوهش و قلمرو آن

از آنجا که این پژوهش به بررسی ساختمان صورتهای اشتقاقی و تصریفی در زبان فارسی و تعیین هسته در این صورتها اختصاص دارد و با توجه به اینکه پژوهش حاضر از نوع پژوهشهای کیفی است، مناسبترین شیوه اجرای آن استفاده از روش توصیفی و مطالعات کتابخانه‌ای است. به این ترتیب که پس از استخراج و دسته‌بندی داده‌ها که در این تحقیق عمدتاً با استفاده از برخی کتابهای زبان‌شناسی از جمله صادقی (۱۳۷۰-۷۲)، قطره (۱۳۷۹ و ۱۳۸۶)، کلباسی (۱۳۹۱) گردآوری شده‌اند، اجزای واژه‌ها جداگانه بررسی می‌شوند و سپس صورتهای اشتقاقی و تصریفی از یکدیگر جدا می‌شوند و مورد بررسی قرار می‌گیرند. درعین حال چون به روند و بررسی تاریخی زبان و تغییرات آن در طول زمان چندان توجهی نشده، تحقیق از نوع همزمانی^۳ بوده است. همچنین نگارنده به دلیل قدمت و کامل بودن فرهنگ سخن برای تعیین معانی واژه‌ها و وندها از این فرهنگ سود جست است. این پژوهش از نظر زمانی فارسی معاصر و از نظر مکانی فارسی رایج در تهران و گونه‌های نوشتاری و گفتاری رسمی و محاوره‌ای را در برمی‌گیرد. از لحاظ موضوعی در حوزه فارسی معیار بررسی می‌شود.

۱-۶- هدف پژوهش

^۳synchronic

این پژوهش در تلاش است که مفهوم هسته را در واژه‌های دارای وند بررسی کند و از آنجا که بررسی‌های فراوانی در مورد این مفهوم در واژه‌های مرکب صورت گرفته است، امید است که با ارائه این پژوهش به توصیفی نسبتاً جامع از مفهوم هسته در حوزهٔ صرف دست یابیم.

۱-۷- تعریف مفاهیم بنیادی

در این بخش تعریفی کلی و اجمالی از یک منبع معتبر و یا یکی از صاحب‌نظران حوزهٔ زبان‌شناسی و صرف برای مفاهیم بنیادی وند،^۱ تصریف،^۲ اشتقاق،^۳ وند تصریفی،^۴ وند اشتقاقی^۵ و هسته^۶ که از مفاهیم اصلی مطرح شده در این پژوهش هستند، به ترتیب ارائه می‌شود. لازم به توضیح است که هر یک از این مفاهیم در فصل ۴ به تفصیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱-۷-۱- وند

کاتامبا و استونهام^۷ (۲۰۰۶: ۴۴) معتقدند وند غالباً "تکواژ وابسته‌ای است که تنها به هنگام وصل شدن به تکواژی دیگر یا مجموعه تکواژها مثل ریشه، ستاک و پایه ظاهر می‌شود. اساساً" وندا بر طبق جایگاهی که دارند به سه دستهٔ عمده تقسیم می‌شوند: الف) پیشوند^۸ (ب) میانوند^۹ (ج) پسوند^{۱۰}

۱-۷-۲- تصریف و اشتقاق

بائر (۱۹۸۳: ۲۹) معیارهای اشتقاق و تصریف را به شرح زیر خلاصه کرده است:

^۱.affix

^۲.inflection

^۳.derivation

^۴.inflectional affix

^۵.derivational affix

^۶.head

^۷.F.Katamba & J.Stonham

^۸.prefix

^۹.infix

^{۱۰}.suffix